

RUSYA'NIN KIRIM'I İLHAKINDAN SONRA KIRIM TATAR MİLLİ MECLİSİ VE KIRIM TATAR TÜRKLERİNE YÖNELİK BASKILAR

Gül SARIKAYA *

ÖZ

Karadeniz havzasında, Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra yaşanan en önemli olay ve buna bağlı değişiklik, 2014 yılında Rusya'nın Kırım'ı ilhakıdır. Bir askeri müdahale ile başlatılan ancak bir halkoylamasına dayandırılarak meşrulaştırılan bu ilhak, Kırım'ın aslı yerli halkı olan Kırım Tatar Türkleri'ni doğrudan etkileyen bir olaydır. Kırım Tatar Türkleri'nin, yarımada fiilen Ukrayna'ya bağlıyken en yetkili temsil mercii olan Kırım Tatar Milli Meclisi (KTMM) ve Kırım milli siyasi faaliyetinin içinde olan kişiler ilhak sonrasında Rusya ve Kırım'daki Rus idaresi tarafından güçlü ve sistematik baskıya maruz bırakılmışlardır. Buna, KTMM'nin yasaklanması da dâhildir. Bu çalışma, Rusya'nın 2014 Kırım ilhakından sonra Kırım Tatar Türklerine yönelik bu sistematik baskıları, ilhakin bu topluma etkileri bağlamında incelemektedir.

Anahtar Kelimeler: Kırım, Kırım Tatar Milli Meclisi, Kırım İlhakı, Kırım Tatar Türkleri

ABSTRACT

The most important event and related shift in the Black Sea Basin is the Crimea annexation of Russia in 2014. This annexation which was started with a military intervention but so called legitimized via based on a plebiscite, became a development effecting directly Crimean Tatar Turks the autochthon and fundamental people of Crimea. The Crimean Tatar National Assembly (CTNA) which was the most authorized representative body when the peninsula was de facto Ukraine territory, and those people who are in national political activity have been subjected to strong and systematic oppression after the annexation by Russia and Russian administration in Crimea. This includes the unauthorization and ban of CTNA. This work examines those systematic oppressions towards Crimean Tatar Turks after Russian 2014 annexation in connection with effects of the annexation on this community.

Keywords: Crimea, Crimean Tatar National Assembly, Crimean Annexation, Crimean Tatar Turks

* Giresun Üniversitesi Sosyal Bilimler MYO Öğretim Görevlisi, KTÜ Uluslararası İlişkiler Doktora Öğrencisi, ORCID: 0000-0002-8313-7074, gul.sarikaya@giresun.edu.tr

Ukrayna'da dönemin devlet başkanı Viktor Yanukoviç'in 28-29 Kasım 2013'te Litvanya'nın başkenti Vilnius'ta yapılacak olan Avrupa Birliği ile müzakereleri devam eden Doğu Ortaklığı Zirvesi'ne bir hafta kala, Ortaklık Anlaşması hazırlıklarını yürüten komisyonun çalışmalarını tek taraflı olarak sonlandırması ve Ortaklık Anlaşmasını imzalamayacağını açıklaması, Ukrayna-AB ilişkilerinde beklenmedik bir kriz yarattı. Kiev'in hazırlık komisyonunu "milli çıkar" gerekçesiyle dondurma kararı alması, sadece dış politikasını değil iç politikayı da etkilemiş ve Kırım'ın Rusya tarafından ilhaki ve doğu bölgelerinde (Özellikle Donbass olarak adlandırılan, Donetsk ve Luhansk şehirlerini içeren Rusya'ya sınırdaş bölgede) ülkeyi iç savaşa götüren sürecin başlangıcı da olmuştur.

Gösterilerin ilk gününden itibaren Ukrayna'daki gelişmeler için AB ve ABD'yi suçlayan Rusya beklenenden sert bir tepki vererek, Kırım'daki Rusların harekete geçmesini sağlamış, Ukrayna'ya bağlı Kırım Özerk Cumhuriyeti Parlamentosu'nda ise Rusya'ya bağlanmanın sorulacağı bir referandumla gidilmesi kararı alınmıştır. Referandum sonrasında da Rusya Federasyonu Federasyon Konseyi, referandumdan çıkan kararı tanıdığını ve Devlet Başkanı Putin de Kırım'ın Rusya'ya bağlandığını açıklamıştır. Böylece Ağustos 2008 Gürcistan savaşından sonra Moskova ikinci büyük askeri hamlesini gerçekleştirmiş, dahası bu hamleyle ilk defa toprak genişletme siyaseti izlemiştir.

Bunların yanı sıra yarımadanın otokton (yerli) halkı olan Kırım Tatar Türkleri'ne yönelik baskı politikaları uygulayan Rusya, ilhaki kabul etmeyecek Ukrayna'nın toprak bütünlüğünden yana tavır alan Kırım Tatar Milli Meclisi ve onun etrafında örgütlenmiş Kırım Tatar Türkleri'ne çeşitli yaptırımlar da uygulamaya başlamıştır. Bu çalışmada Rusya'nın Kırım'ı ilhaki sonrası izlediği politikaların Kırım Tatar Türkleri'ne etkileri, bunun yanı sıra Ukrayna'nın nüfus oranı az olmasına rağmen Kırım'ın örgütlü bir gücü olan Kırım Tatar Türkleri'ne yönelik desteği ve Kırım Tatar Türkleri'nin baskılar karşısında verdiği mücadele incelenecektir.

Kırım'ın İlhakına Giden Süreç

Kasım 2013'te Ukrayna'nın başkenti Kiev'de yönetime karşı başlayan protestolar Ukrayna Cumhurbaşkanı Yanukoviç'in ülkeyi terk etmesiyle yönünü değiştirerek, Şubat 2014 sonunda Kırım'a sızmıştır. 26 Şubat'ta Akmeşcit'te (Simferopol) Kırım Özerk Cumhuriyeti Parlamentosu önünde ayrılık karşıtı Ukraynalılar ve Kırım Tatar Türkleri ile ayrılık yanlısı Rusların toplanarak ayrı ayrı mitingler düzenlemeye başlamaları, yarımada muhtemel bir iç kargaşanın da habercisi olmuştur (The Guardian, 2014).

Ukraynalılar ile Kırım Tatar Türkleri, AB ve Batı'dan yana tavır koyarak Ukrayna'nın toprak bütünlüğünü savunurken, Kırmılı Ruslar muhtemel bir AB yanlısı yönetimin olması durumunda Rusya ile bütünleşmekten yana tavır almıştır (Dünya Bülteni, 2014). Moskova yanlısı politikacılar ve aktivistler mitingler düzenleyerek Rusya'dan yardım istemiş, bununla birlikte 27 Şubat'ta Kırım'da parlamentonun ve yerel hükümet binalarının kontrolü

silahlı kişilerce ele geçirilerek binalara Rus bayrağı asılmıştır (The Wall Street Journal, 2014). Aynı gün silahlı bir grubun "işgali" altında olan Parlamento toplanarak, 25 Mayıs'ta referanduma gitme kararı almıştır. Daha sonra, Kırım Parlamentosu'nun sadece Rus kökenli milletvekillerinin katıldığı oturumda yeni başbakan olarak seçilen Rus Birliği Partisi Başkanı Sergey Aksyonov, referandum tarihinin 30 Mart'a çekildiğini açıklamıştır. Alınan karara göre referandumda, Kırım Özerk Cumhuriyeti'nin statüsünün Ukrayna'ya bağlı bir cumhuriyet olarak devam edip etmeyeceği oylanacak ve sandığa giden halka 'Kırım, Ukrayna'ya bağlı özerk cumhuriyet midir?' sorusu sorulacaktı (Özdal H. Ö. , 2014: 6). Ancak yaşanan gelişmeler üzerine 6 Mart 2014'te toplanan parlamento referandum tarihini 16 Mart'a çekmiş ve referandumda sorulacak soru da değiştirilmiştir. Referandumda iki soru sorulmuştur: Birincisi, "Rus vatandaşı olmak suretiyle Rusya Federasyonu'na katılmayı destekliyor musunuz?", ikincisi; "1992 Anayasası'na dönüşmesi suretiyle Kırım'ın eski statüsünü kazanmasını destekliyor musunuz?". 1992 Anayasası, "Kırım Cumhuriyeti" adıyla Kırım'a kendi bütçesini ve mülkiyetlerini yönetme hakkı tanıdığı gibi, dış politikasında özerk hareket ederek, dış ülkelerle ticari ve ekonomik ilişkiler kurma imkânı vermektedir (Askeroğlu, 2014).

Kırım referandumu uluslararası hukuk uzmanları tarafından birçok açıdan eleştirilmiştir. Uzmanların tespitlerine göre, söz konusu referandum, Ukrayna'nın ve Kırım Özerk Cumhuriyeti'nin anayasalarına aykırıdır. Oylamada mevcut durumun devamını tercih etmeye yönelik bir seçeneğin sunulmaması, referandum katılımcılarının karar verme özgürlüğünü kısıtlamıştır.

Kırım Özerk Cumhuriyeti Parlamentosu tarafından verilen bu kararlara karşılık Ukrayna devletinin organları da bazı kararlar almıştır. Söz konusu kararlardan ilki, 28 Şubat 2014 tarihlidir (Ukrayna Yüksek Meclisi, 2014) ve Kırım Özerk Cumhuriyeti Parlamentosu'nun 27 Şubat 2014 tarihli referandum yapma kararı üzerine Ukrayna Yüksek Meclisi (Verkhovna Rada) tarafından alınmıştır. Bu kararda Meclis, Ukrayna'nın bağımsızlığını, egemenliğini, mevcut sınırlarını kabul eden 1994 tarihli Budapeşte Memorandumu'na (Birleşmiş Milletler, 1994) atıf yapmıştır. ABD, İngiltere, Rusya Federasyonu, Kuzey İrlanda ve Ukrayna tarafından imzalanan bu belgeyle birlikte Ukrayna'nın egemenliğinin ve toprak bütünlüğünün garanti altına alındığı hatırlatılarak Rusya Federasyonu'ndan, Ukrayna'nın egemenliğine ve toprak bütünlüğüne yönelik faaliyetlerine son vermesi istenmiştir. Ayrıca belgede imzası bulunan diğer devletlere de çağrıda bulunularak gerekli mekanizmaları harekete geçirmeleri talep edilmiştir.

Ukrayna Yüksek Meclisi, Kırım Özerk Cumhuriyeti Parlamentosu'nun 6 Mart 2014'te referandum tarihini öne (16 Mart'a) çeken kararına karşı iki önemli karar daha almıştır. Bunlardan ilki, 11 Mart 2014 tarihlidir ve Ukrayna Yüksek Meclisi, Kırım Özerk Cumhuriyeti Parlamentosu'nun bahsi geçen kararını değiştirmesini talep etmiştir (Ukrayna Yüksek Meclisi, 2014). Bu kararda, Kırım Özerk Cumhuriyeti Parlamentosu'nun aldığı kara-

rın Ukrayna Anayasası'nın çeşitli maddeleriyle çeliştiği; bu kararın dış politikayla ilgili olması münasebetiyle Kırım Özerk Cumhuriyeti Parlamentosu'nun yetkisi dışında olduğu belirtilmiş ve söz konusu kararın gözden geçirilmesi talep edilmiştir. 6 Mart tarihli bu kararın Ukrayna iç hukukuna uygun bir hale getirilmemesi durumunda ise Kırım Özerk Cumhuriyeti Parlamentosu'nun yetkilerinin feshedileceği ifade edilmiştir. Nitekim Kırım Özerk Cumhuriyeti Parlamentosu'nun söz konusu kararı değiştirmemesi üzerine Ukrayna Yüksek Meclisi, 15 Mart 2014 tarihli bir kararla Kırım Özerk Cumhuriyeti Parlamentosu'nun yetkilerini feshetmiştir (Özarslan, 2014: 124).

Ancak bu sırada 11 Mart'ta toplanan Rusya yanlısı Kırım Özerk Cumhuriyeti Parlamentosu'ndan Moskova'ya birleşme yönünde bir adım gelmiş ve Parlamento, Kırım Özerk Cumhuriyeti'nin ve Sivastopol kentinin bağımsızlığına ilişkin birbildirge kabul etmiştir. Bu bağımsızlık kararının temel amacına baktığımızda görüyoruz ki, Rusya Federasyonu Anayasası'na göre Federasyon'a katılmak isteyen bir bölgenin bağımsız olması ve kendi isteği ile katılma kararı alması gerekmektedir. Kendi isteği ile katılma şartı 16 Mart'taki referandumla sağlanmış olacaktı ancak bağımsızlık noktasında bir eksiklik bulunmaktaydı. Bu eksiklik de Kırım Parlamentosu'nun 11 Mart'ta aldığı bu bağımsızlık kararıyla giderilmiş ve Rusya Anayasası'ndaki bu şart yerine getirilmiştir (Özbay, 2014: 10).

Kırım Tatar Milli Meclisi etrafında toplanarak yarımada'nın belki de en örgütlü grubunu oluşturan Kırım Tatar Türklerinin Rusya'ya bağlanmaya karşı çıktıkları için protesto ederek katılmadıkları referandum, 16 Mart 2014 günü yapılmış ve referandum sonucunda katılımın %82 olduğu, seçmenlerin %96'sının Rusya'ya katılmak yönünde oy kullandığı açıklanmıştır (BBC News, 2014). Bölgede yıllardır devam eden Ruslaştırma politikaları, göçler, sürgünler ve diğer tarihi tecrübe izleri, bu referandumda çok açık bir şekilde etkisini göstermiştir. Ancak neticede, nüfusun %13'ünü oluşturan Kırım Tatar Türkleri, yaklaşık %60'ını oluşturan Rus nüfusa karşı sahip olduğu demografik dezavantajın acı sonucunu yaşamıştır.

17 Mart'ta referandum sonuçlarının açıklanmasından sadece saatler sonra Rusya Devlet Başkanı Putin, Kırım'ı bağımsız bir devlet olarak tanıyan kararı onaylamıştır. Başta Batılı ülkeler olmak üzere uluslararası hukuka uygun olarak Ukrayna'nın toprak bütünlüğünü destekleyen ülkelerin yasal görmediği ve dolayısıyla sonuçlarını tanımadığı referandum, Kırım'ın *de facto* bir statüye sahip olmasını beraberinde getirmiştir (Özdal, 2014). Referandumun hemen ardından 18 Mart'ta Kremlin Sarayı'nın bir zamanlar çarların zafer konuşması yaptığı Georgiyevski Salonu'nda Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin "Kırım'ın Rusya'ya bağlanması ve yeni bir federal bölge oluşturulmasını" öngören anlaşmayı, Kırım Parlamentosu Başkanı Vladimir Konstantinov, Kırım Başbakanı Sergey Aksyonov ve Akyar (Sivastopol) Belediye Başkanı Aleksey Çaly ile imzalamıştır (Hürriyet, 2014). 21 Mart'ta da Parlamento'nun alt ve üst kanatlarının onayından geçerek masasına gelen "Kırım Cumhuriyeti'nin Rusya Federasyonu'na bağlanması ve

Rusya Federasyonu'nda Kırım Cumhuriyeti ve federal öneme sahip Sivastopol şehri olmak üzere yeni birimlerin oluşturulmasına ilişkin" kanunu imzalamasıyla da Kırım, Rus Anayasası'na uygun olarak Rusya Federasyonu'na bağlanmıştır (Allison, 2014: 1260).

Kırım Tatar Milli Meclisi'nin Kırım Türklerinin Mücadelesindeki Anlamı

29 Mart 2014'te Kırım Tatar Milli Kurultayı olağanüstü toplanarak iki karar almıştır. Birincisi, Kırım'da, Kırım Tatar halkının kendi tarihi topraklarında, milli coğrafi özerkliğin oluşturulması için siyasi ve hukuki süreçlerin başlatılmasını ilan etmiştir. İkincisi ise, Kırım Tatar Milli Meclisi'ne, Kırım'da Kırım Tatar Türk halkının, kendi tarihi topraklarında, kendi kaderini tayin etmesi haklarının sağlanması için uluslararası kuruluşlara BM, Avrupa Konseyi, AB, AGİT, İslam İşbirliği Teşkilatı ile bağlantıya geçmesi görevini vermiştir (Kırım Haber Ajansı, 30. 03. 2014).

Kırım'ın Ukrayna'dan hızlı bir şekilde koparılarak Rusya'ya bağlanma sürecinde yarımadanın otokton halkı olan ve yarımada'daki üçüncü büyük nüfusa sahip Kırım Tatar Türkleri'nin önemi nedeniyle hem Ukrayna hem Rusya hem de Kırım'daki yerel yönetim Kırım Tatar Türklerinin haklarının iadesine ve durumlarının iyileştirilmesine yönelik bir takım yasal düzenlemeler yaparak çeşitli vaatlerde bulunmuşlardır.

Ancak bu ilhaki hukuksuz bulan ve geçmiş acı hatıralar ve deneyimlerin etkisiyle Rus hâkimiyetini istemeyen Kırım Tatar Türklerinin bu gelişmeler sırasındaki durumlarına bakmakta fayda vardır. Öncelikle Kırım Tatar Milli Meclisi ile ilgili bilgi verilmesi gerekmektedir.

Tarihsel olarak Kırım yarımadasının otokton halkı olan Kırım Tatar Türkleri 1783'te Çarlık Rusya'nın Kırım'ı ilhaki ile uygulanmaya başlanan baskı politikaları neticesinde göçe zorlanmış ve büyük kitleler halinde göç etmeye başlamıştır. Anadolu'ya, Romanya'ya göç eden önemli bir nüfus olmakla birlikte Kırım'da yaşamaya devam eden halk, 1944'te Stalin'in sürgün kararı ile asıl büyük darbeyi almıştır. Bu büyük sürgün ile yarımada'da tek bir Türk kalmamak üzere topyekûn sürgüne tabi tutulmuş olan Kırım Tatar Türkleri, Orta Asya ve Sibiryaya hayvan vagonlarında, hiçbir maddi, tıbbi yardım olmaksızın gönderilmiş ve hastalık, açlık, havasızlıktan nüfusunun neredeyse yarısını kaybetmiştir.

Stalin'in ölümünden sonra Kruşçev dönemi ile kısmen yumuşamaya başlayan Sovyet politikalarının da etkisi ile yerleştirildikleri bölgelerde milli bilinci ayakta tutmak için "Kırım Tatar Milli Hareketi" adıyla oluşturulan sivil toplum girişimi, Kırım'a geri dönüş için mücadele etmeye başlamıştır. Hiçbir zaman teröre, şiddete ve silaha başvurmayan, demokratik ve hukuki yollarla haklarını arayan Tatar Türkleri, toplu dilekçeler, başvurular, gösteriler yaparak seslerini duyurmaya çalışmıştır. Bu girişimler çerçevesinde, rejim için bir tehdit unsuru olarak gördüğü bu hareketin büyümesine engel olmak amacıyla bazı tedbirler almış olan Sovyet yönetimi hareketin önde gelen isimleri hakkında soruşturmalar yapmış, davalar açmıştır. Ancak va-

tana dönüş için mücadeleden asla vazgeçmeyen Kırım Tatar Türkleri arasında önemli bir figür, lider olarak da Mustafa Abdülcemil Kırımıoğlu çıkmıştır. Gençlik yıllarından itibaren kendisini bu amaç uğrunda çalışmaya ve mücadele etmeye adanmış Kırımıoğlu, ömrünün 15 yılını ağır çalışma kamplarında, hapiste ve iç sürgünde geçirmiştir.

1985'te SSCB'nin son lideri Gorbaçov'un Glasnost ve Perestroyka politikaları çerçevesinde bir değişim süreci başlamıştır. Bu bağlamda 1989'dan itibaren Kırım Tatar Türkleri vatanlarına dönmeye başlamıştır. Ancak sürgünden anavatan Kırım'a dönen Kırım Tatar Türkleri, Sovyet bürokratik sistemi ve yerel yönetimin yarattığı sorunlarla uğraşırken diğer taraftan kendilerine barınacak yerler yapmaya başlamıştır. Şehirlerin etrafında bir kamp görünümünde yerleşim yerleri oluşmaya başlamıştır. Evsizlik, işsizlik, sosyal koruma eksikliği, altyapı yokluğu gibi sorunlar ortaya çıkmıştır (Fuat, 2007: 68-70).

İlki 1917 yılında Bahçesaray'da toplanmış olan Kırım Tatar Milli Kurultayı'nda "Kırım Demokratik Cumhuriyeti" ilan edilmiştir. Bu Cumhuriyetin ilk hükümetinin başkanlığına da Numan Çelebi Cihan seçilmiştir. Ancak Ocak 1918'de Kırım'ın Ruslar tarafından işgal edilmesiyle birlikte Cumhuriyet ve Kurultay Hükümeti, Bolşevikler tarafından lağvedilmiştir. 1920'de Kızıl Ordu'nun Kırım'da tam hâkimiyet sağlamasının ardından Ekim 1921'de Rusya Sovyet Federatif Sosyalist Cumhuriyeti'nin (RSFSC) bünyesinde Kırım Özerk Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti kurulmuştur (Kırımlı, 2010: 250-251). Sovyet idaresinde geçen 70 yılın ardından 1991 yılında, SSCB'nin Kırım Türklerinin yaşadığı her yerinde yaptıkları demokratik seçimler sonucunda II. Kırım Tatar Millî Kurultayı 26 Haziran 1991'de Akmeşcit'te toplanmıştır. Bu Kurultay'da, Kırım Tatar Türklerini temsile yetkili en üst organ olan ve Kurultay yetkilerini kullanmak üzere 33 kişilik Kırım Tatar Millî Meclisi'nin üyeleri seçilmiş ve başkanlığına Mustafa Abdülcemil Kırımıoğlu getirilmiştir (Kırım Haber Ajansı, 2015). Birkaç gün sonra, 6 Temmuz 1991 tarihinde Kırım Tatar Milli Meclisi'nin (KTMM) ilk toplantısı yapılmıştır. KTMM'nin yapısının onaylandığı söz konusu toplantıda, millî yerel yönetim organların kurulmasına dair karar verilmiştir. 1991-1992 yıllarında Kırım'ın tüm köy, kasaba ve şehirlerinde Kırım Tatar bölge meclisleri kurulmuştur (Kırım Haber Ajansı, 29. 06. 2015). KTMM, 33 kişilik bir üst organ gibi olmasına rağmen bünyesinde, beş yılda bir seçilen 248 kurultay üyesi ile yerel ve bölge meclisleri bulunmaktadır. Bu sistem de Kırım'da oldukça geniş bir ağ üzerinde Kırım Tatar Türklerini bir araya getirmekte ve örgütlü bir topluluk olarak var etmektedir.

Kırım Tatar Milli Meclisi, Ukrayna'nın bağımsızlığından itibaren kesintisiz olarak ülke bütünlüğü ilkesinden ayrılmamaya özen gösterirken Ukrayna'nın Rusya ile kimlik ve jeopolitik eksenli mücadelesinin olumsuz etkilerine maruz kalmaktan kurtulamamıştır. Bununla birlikte Kırım Tatar Türkleri, Rusların Kırım'daki ayrılıkçı faaliyetlerini desteklemediği gibi tersine onları dengeleyecek şekilde davranmıştır (Waigant, 1997). Buna rağmen Ukrayna, Kırım Tatar Türklerinin siyasi haklarının iadesi, şartları-

nın iyileştirilmesi meselelerini Rusya'nın Kırım'ı ilhakına kadar görmezden gelmiştir.

İlhaktan sonra Ukrayna'nın Kırım Tatar Türkleri'ne Yönelik Yaklaşımı
SSCB'nin dağılmasıyla 1991'de bağımsızlığını ilan eden Ukrayna devleti sınırları içinde, Ukrayna vatandaşı olarak yaşayan Kırım Tatar Türklerinin statüsü iki döneme ayrılmaktadır. Kırım Tatar Türkleri, 20 Mart 2014 tarihine kadar Ukrayna iç hukuku çerçevesinde azınlık statüsüne sahip bir topluluktur. 20 Mart 2014 tarihinde ise Ukrayna'nın yasama organı olan Ukrayna Yüksek Meclisi, aldığı bir kararla Kırım Tatar Türklerini otokton halk olarak tanımıştır. Kırım'ın otokton halkı olarak tanınma talebi Kırım Tatar Türkleri tarafından yıllardır belirtilmekte ancak tasvip görmemekteydi. Rusya'nın müdahalesini hukuka aykırı bulan ve işgal olarak kabul eden Ukrayna'nın, Kırım'ı fiilen kaybettikten sonra bu yönde bir karar alması da dikkat çekicidir (Özarlan, 2014: 108).

Ukrayna Yüksek Meclisi'nin Kırım Tatar Türklerini, Ukrayna'nın otokton halkı olarak kabul eden dokuz maddelik kararın 1. maddesinde Meclis, Ukrayna'nın otokton bir halk olarak Kırım Tatar Türkleri'nin ve diğer ulusal azınlıkların etnisite, kültür, dil ve din açısından sahip olduğu özellikleri korumayı ve geliştirmeyi taahhüt ettiğini ifade etmiştir. Bu maddeyle Kırım Tatar Türklerini otokton halk olarak kabul eden Ukrayna Yüksek Meclisi, aynı kararın 3. maddesinde ise Kırım Tatar Milli Kurultayı'nın yürütme organı olan Kırım Tatar Milli Meclisi'ni Kırım Tatar Türklerinin yetkili organı olarak kabul etmiştir (Özarlan, 2014: 119).

Ukrayna Cumhurbaşkanı Petro Porosenko, 20 Ağustos 2014'te Kırım Tatar Türklerinin milli lideri, aynı zamanda Ukrayna milletvekili olan Mustafa Abdülcemil Kırımoğlu'nu Kırım Tatar halkıyla ilgili işlerden sorumlu cumhurbaşkanı yetkilisi olarak atamıştır. 3 Kasım 2014'te yayınlanan kararname ile de Kırımoğlu'nun görevleri belirlenmiştir. Bunlar arasında Ukrayna'da Kırım Tatar Türklerinin anayasal haklarının sağlanmasını gözetlemek ve belirlenmiş düzene göre Cumhurbaşkanı'na ilgili hakların ihlallerinin durdurulması, hakları kısıtlama girişimlerinin önlenmesine ilişkin teklifleri sunmak, Kırım Tatar halkının haklarını korumaya, Kırım Tatarlarının etnik, kültür, dil ve dini özgünlüğünü koruma ve geliştirmeye yönelik yasaların, cumhurbaşkanı kararnamelerinin tasarılarını hazırlamaya katılmak yer almaktadır (Kırım Haber Ajansı, 04. 11. 2014). Ayrıca 14 Ekim 2015'te de Kırımoğlu'na "Ukrayna Ulusal Kahramanı" nişanı verilmiştir (Berktaş, 2015).

Cumhurbaşkanından başlayarak pek çok Ukraynalı yetkili, Kırım'ın Rusya tarafından ilhak edilmesinin ardından Rusya Federasyonu yönetimi tarafından Kırım Tatar Türklerine yönelik insan hakları ihlalleri, ayrımcılık ve yasadışı eylemlerde bulunma olaylarına dikkat çekmeye çalışmakta ve özellikle uluslararası platformlarda sık sık bu durumu dile getirmektedir. Sadece Ukrayna'nın toprak bütünlüğü üzerinden Batı'dan destek aramakta, aynı zamanda Kırım Tatar Türklerinin sorunlarına da vurgu yaparak

insani değerler üzerinden de etki yaratmaya çalışmaktadır. Nitekim Kırım'ın ilhaki Ukrayna tarafından BM Genel Kurulu'na taşınmış, 15 Kasım 2016 tarihinde "Kırım Özerk Cumhuriyeti ve Sivastopol şehrinde insan hakları durumu"na ilişkin karar kabul edilmiştir. BM söz konusu Kırım kararını kabul ederek, insan haklarının ihlal edilmesini, Rusya tarafından Kırım Tatarları, Ukrainerler ve diğer etnik ve dini grup mensubu olan Kırım sakinlerine yönelik ayrımcı tedbir ve uygulamaları kınamıştır. Bunun yanı sıra Karar, Rusya'yı işgalci ülke şeklinde adlandırarak Kırım Tatar Milli Meclisi yasağının kaldırmasını ve tutukluların yasalara uygun şekilde haklarını savunabilecekleri bağımsız ve adaletli mahkemelerin yapılmasının sağlanmasını talep etmiştir (Euromaidan Press, 2016).

Rusya Federasyonu'nun Kırım Tatar Türklerine Yönelik Tutumu

11 Mart'ta bağımsızlık bildirgesi kabul eden Kırım Özerk Cumhuriyeti Parlamentosu, aynı zamanda Kırım Tatar Türklerinin vatanlarına dönüşünü ve buraya yerleşmesini adaletin sağlanması olarak kabul ettiğini, Kırım Tatar Türklerinin haklarının iadesi ve onların Kırım toplumu içine entegrasyonunu konu alan bir kararname de çıkartmıştır. KTMM Başkanı Refat Çubarov ve Kırım Tatar Türklerinin manevi lideri Mustafa Abdülcemil Kırimoğlu açıklamalarında, kararnamenin büyük bir adım olduğunu, ancak bunun hiçbir şekilde referanduma bakışlarını değiştirmediklerini, referandumun yasadışı olduğunu, boykot ettiklerini ve Ukrayna'nın bütünlüğünden yana olduklarını açıklamışlardı. Rus yönetimi, Kırım Parlamentosu'nun bu kararıyla KTMM'nin bağılılığını kazanmaya çalışmaktaydı (Biletska, 2014: 48).

21 Mart'ta Kırım'ın Rusya Federasyonu'na bağlanmasını öngören yasayla Kırım'da resmi dil, Rusça, Ukraynca ve Kırım Tatarcası olarak belirlenmiştir. Bunun ardından 21 Nisan 2014 tarihinde de Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin, Kırım Tatar Türkleri ve Stalin baskısından zarar gören Kırım'ın diğer halklarının rehabilitasyonuna ilişkin kararnameyi imzalamıştır. Vladimir Putin, "Stalin'in baskılarına uğrayan Kırım Tatar Türkleri, geleneksel yerleşim yerlerinden, memleketinden sürgün edildi. Rusya'ya entegrasyon sürecinde Kırım Tatar Türklerinin haklarının iadesi ve çıkarlarının korunması için elimizden gelen her şeyi yapmalıyız" açıklamasını yapmıştır (Kırım Haber Ajansı, 21. 04. 2014).

Rusya'nın bu olumlu gibi görünen adımlarına rağmen bölgede uyguladığı siyaset bambaşka olmuştur. Kırım'ın işgalinin ardından yarımada Kırım Tatar Türklerinin durumunun iyileşeceğine ilişkin iyimser beklentilerin yanlış olduğu çok kısa sürede görülmüş ve baskılar bir biri ardına gelmeye başlamıştır. Rusya, Ukrayna'nın toprak bütünlüğünden yana olan ve geçmiş deneyimleri nedeniyle Rusya'ya olumsuz bakan KTMM etrafındaki Kırım Tatar Türklerini baskı altına alarak ve itibarsızlaştırma politikası uygulayarak kendine muhalif olmayan bir Kırım Tatar Türk toplumu yaratma yönünde adımlar atmıştır.

Yarımadada ilhaki resmileştiren 16 Mart referandumundan önce Kırım Tatar Türklerinin hiçbir baskıyla karşılaşmayacağı, haklarının verileceği,

yönetimde yer almalarının sağlanacağı gibi vaatlerde bulunulmuştur. Ancak referandumun hemen ardından bunun tam tersi olan ve aslında beklenen uygulamalar devreye sokulmuştur. Önce referanduma katılmayan ve Ukrayna'nın toprak bütünlüğünü savunan, Ukrayna'nın devlet bayrağını binalarından ve evlerinden indirmeyen Kırım Tatar Türkleri fişlenmeye başlanmıştır.

Süreç Kırım Tatar Türklerinin evlerine ve medreselerine ara ara yapılan korkutma amaçlı baskınlarla devam ederken, Kırım'da 14 Eylül 2014'de seçimler yapılmıştır. Rusya yönetimi bazı Kırım Tatar Türklerini işbirliğine ikna etmeye çalışırken Kırım Tatar Milli Meclisi, Kırım halkına işgal altında gerçekleşen bu seçimlere katılmama çağrısı yapmıştır (Şamilkızı, 2014).

Kırım'daki "seçimlerin" ardından Kırım Tatar Türklerine yönelik baskılar artırılmıştır. İsmail Gaspıralı'nın adını taşıyan Kırım Tatar Milli Kütüphanesi kapatılmış, Kırım Tatar Milli Meclisi'ne silahlı FSB elemanları baskın düzenleyerek, Mustafa Kırımoglu'nun binadaki odasında bulunan özel eşyalarına el konulmuş, 17 Eylül 2014'te Kırım Tatar Milli Meclisi, 15 yıldır faaliyet gösterdiği binadan zorla çıkartılmış, Kırım Tatar Milli Meclisi'nin bulunduğu binanın sahibi olan Kırım Vakfı'nın bütün banka hesaplarına ve mal varlıklarına haciz konulmuştur. Bunlara ek olarak Kırım Özerk Cumhuriyeti Başbakanı Sergey Aksyonov Kırım'ın ilhakını kabul etmeyenlerin düşman ilan edileceğini ve bu insanların ya Kırım'ın dışına sürüleceğini ya da hapse gönderileceğini söylemekle birlikte KTMM diye bir kuruluş tanımadığını, bu organın kimseyi temsil etmediğini iddia etmiştir. Moskova tarafından atanmış olan Kırım Başsavcısı Natalya Poklonskaya, Kırım'ın Rusya'ya bağlanmasına karşı görüş ifade eden herkesin cezalandırılacağını belirterek Kırım Tatar Türklerini sürgünle tehdit etmiştir (Şamilkızı, 2014). Bu oldukça ciddi bir söylemdir, zira daha önce 3 Mayıs 2014'te Kırımoglu'nun Kırım'a girişinin yasaklaması üzerine yapılan gösterilerden sonra Poklonskaya, "aşırıcı faaliyetlere son verilmesi" gerektiği, aksi takdirde Kırım Tatar Milli Meclisi'nin yok edileceği tehdidinde bulunmuş ve bu tehdit gerçeğe dönüşmüştür.

Kırım Tatar Türklerinin 1944 sürgününü anmak amacıyla her yıl 18 Mayıs'ta Akmescit şehrinin merkezi meydanında düzenledikleri geleneksel gösterileri konusunda da yeni Kırım yönetimi katı bir tutum takınmıştır. 18 Mayıs 2014'te Kırım yönetimi, sürgünün 70. yılı olması bakımından Kırım Tatar Türkleri için özel bir önem taşıyan anma mitingini "olası provokasyonlar" gerekçesiyle tamamen yasaklamış, KTMM'nin çabalarıyla daha sonra izin verilmiş ancak gösterilerin sadece Akmescit'in kenar bölgelerinde yapılabileceği söylenmiştir (The Guardian, 2014). Kırım Tatarlarının şehrin merkezine yönelmesini engellemek üzere Akmescit merkezine giden yollar Rusya'dan getirilen zırhlı araçlar ve yoğun polis gücü ile kapatılmıştır. Anma gösterisi polis nezareti altında ve gösteri alanı üzerinde tur atan askeri helikopterlerin gürültüsü eşliğinde gerçekleşmiştir (Liaisian, 2015).

Kırım hükümeti ayrıca Kırım Tatar Milli Kurultayı ve Meclisi'nin ancak resmi olarak kaydedildikleri, Rusya kanunlarına uyumlu çalıştıkları ve Kı-

rım hükümeti ile işbirliği yaptıkları takdirde meşru sayılacaklarını bildirmişdir. Psikolojik baskı kurma amacını taşıdığı aşikâr olan bu adımlar, Moskova'nın Kırım Tatar Türklerine ancak belli bir yere kadar müsamaha edeceğini ve Kırım'da Rusya'nın menfaatlerine aykırı düşen hiçbir gelişmeye izin vermeyeceğini göstermiştir.

Rusya'nın Kırım Tatar Türklerinin organize tepkisinin sorumlusu olarak gördüğü, KTMM'nin eski Başkanı, Kırım Tatar Türklerinin milli lideri, Ukrayna Parlamentosu milletvekili Mustafa Abdücemil Kırimoğlu'na getirdiği 5 yıllık Kırım'a giriş yasağını, KTMM Başkanı Refat Çubarov'a getirilen yasak izlemiştir. Daha sonra bu, Kırım Haber Ajansı'na ve önde gelen Kırım Tatar siyasilerine doğru genişletilmiştir. Bunun yanı sıra KTMM Başkanı Refat Çubarov'un Kırım'a girişinin yasaklanmasının ardından yarımada KTMM Başkan Vekilliğini yapan Ahtem Çiygöz 29 Ocak 2015'te asayiş bozmaya yönelik toplu eylemleri organize etme şüphesiyle tutuklanmıştır (Kırım Haber Ajansı, 29. 01. 2015).

Rusya'nın KTMM'yi hedef almasının nedeni, Meclis'in Rusya ve Batı karşısındaki tutumundan ibaret olmayıp, KTMM'nin Kırım halkı nezdindeki etki ve itibarını zayıflatmayı da içermektedir (Pekar, 2015). KTMM üyelerinin Rusya ile işbirliği yapmayı reddetmeleri, Meclis üyelerine yönelik baskı, yıldırma ve tehdit politikasının ivme kazanmasına neden olmuştur. Refat Çubarov bu baskılar kapsamında Meclis'in neredeyse her bir üyesinin evinin basıldığını veya yoklandığını, Birinci Başkan Yardımcısı Neriman Celalov ve Bahçesaray eski valisi İlmi Umerov'un da bunlar arasında olduğunu belirtmiştir. Eski Meclis üyeleri Abdurrahman Egiz ve Diaver Akiyev çok uzun süreli sorgulamalara muhatap olmuşlardır (Crimea SOS, 2015).

Kırım'da paramiliter gruplar resmileştirilmiş ve bunlar eliyle çeşitli infazlar gerçekleştirilmeye başlanmıştır. Kırım Tatar Türklerinden bu kapsamda kaçırılanlar ve öldürülenler olmasına rağmen resmi pozisyondaki ağızlar, bu olayları münferit olaylar olarak takdim etmekle yetinmişlerdir (Birnbaum, 2014). Ancak kaçırılma ve öldürülme olayları ilhakın üzerinden üç yıldan fazla bir zaman geçmesine rağmen devam etmektedir. Bu olaylara karşı Kırım Tatar aktivistleri çeşitli videolar, afişler, sloganlar hazırlayarak özellikle sosyal medya üzerinden seslerini dünyaya duyurmaya çalışmaktadırlar. Dünya Kırım Tatar Kongresi Yönetim Kurulu üyesi, Bahçesaray Kırım Tatar Bölge Meclisi üyesi Ervin İbragimov'un 25 Mayıs 2016'da Bahçesaray yakınlarında kaçırılmasının ardından, Moskova'da Kremlin'in yakınlarında fotoğrafının ve bulunması talebinin yer aldığı afişler asılmıştır. Kaçırılma görüntülerine de ulaşılmamasına rağmen Rus yönetimi bu konuyla ilgili de hiçbir yorum yapmamıştır (Shandra, 2016). Dünya Kırım Tatar Kongresi'nin Yönetim Kurulu, üyesi Ervin İbragimov'un kayboluşu hakkında yayınladığı açıklamada, söz konusu olaydan, Kırım'ı işgali altında tutan Rusya Federasyonu'nun sorumlu olduğunu vurgulamıştır (Kırım Haber Ajansı, 27. 09. 2016).

Kırım Tatar Türklerine yönelik yapılan baskıların önemli bir hedefi de Kırım Tatar medyası olmuştur. Medya üzerindeki sert tedbir ve uygulama-

lar, Kırım halkının algı ve yönelimini etkileyecek boyutta yapılmıştır (Vladimirova, 2016). Bu kapsamda, Kırım Tatar televizyon kanalı olan ATR-ve ona bağlı çocuk kanalı Lale, Meydan Radyosu ve "15 Dakika" adlı haber ajansının 31 Mart 2015'te kapatılması oldukça tepki çekmiştir. Kırım'daki medya kuruluşlarının Rusya mevzuatına göre tescil olması istenmiş ve 1 Nisan'a kadar süre verilmiştir. ATR televizyon kanalı da tescil işlemleri için defalarca Rusya Telekomünikasyon Kontrol İdaresi'ne (Roskomnadzor) başvurusunu göndermesine rağmen, evraklarda hatalar olması nedeniyle incelenmeyeceği cevabını almış ve sürenin dolmasının ardından da yayınına son verilmiştir. Bunun üzerine AB, AGİT, Uluslararası Af Örgütü gibi uluslararası kuruluşlar ifade özgürlüğüne sınırlama getiren, bağımsız medyayı engelleme girişimine tepki göstermiş, ayrıca Ukrayna Cumhurbaşkanı Porosenko da ATR'nin Kiev'den tüm Ukrayna'ya yayın yapma olanağının sağlanacağını ifade etmiştir (Cocoli, 2015).

Bu gelişmeler sırasında Kırım Tatar Türkleri, KTMM'nin kapatılması halinde yeniden yeraltı yapılanmasına geçilmesi, haklarının korunması adına Moskova'da eylemler yapılması gibi tedbir kararlarını almıştır. Bununla birlikte Mustafa Abdücemil Kırımoglu, Ukrayna'nın toprak bütünlüğünü savunarak, Kırım'a giriş yasağı konulması hakkında Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne Rusya aleyhine başvurmuş, BM, NATO gibi uluslararası kuruluşlardan destek istemiş, ABD Başkanı Barack Obama ile görüşerek Kırım Tatar Türkleri'nin durumunu dünyaya anlatmıştır. Yeni yapılan seçimlerde Porosenko'nun partisinden yeniden Ukrayna milletvekili olan ve Ukrayna Devlet Başkanı'nın Kırım Tatarlarından sorumlu cumhurbaşkanı yetkilisi olan Kırımoglu'nun bu girişimlerinden rahatsız olan Putin ve diğer Rus yetkililer, itibarsızlaştırma kampanyaları yürütmeye başlamış ve Kırımoglu'nun şahsi çıkarları peşinde koştuğu iddia edilerek, Kırım Tatar Türklerinin haklarının Moskova'da aranması gerekliliğine vurgu yapılmıştır.

Bunun yanı sıra Kırım'da KTMM'den farklı görüşlere sahip olan Kırım Tatar Türkleri, ayrılıkçı Kırım Hükümeti ile yapılan toplantılara davet edilmiştir. Bu şekilde Kırımoglu ve KTMM'ye alternatif, Rusya'ya yakın bir Kırım Tatar Türkleri grubu ve yönetimi oluşturulmak istenmektedir. Rusya'nın Kuzey Kafkasya özerk cumhuriyetlerinde de uyguladığı Moskova'nın kuklası yönetimler oluşturma politikası Kırım'da da uygulanmak istenmiştir.

Moskova'nın Kırım Başsavcısı Natalya Poklonskaya, Şubat 2016'da Kırım Tatar Milli Meclisi'ni kapatmak için mahkemeye başvurmuş ve Savcı Poklonskaya'nın dilekçesi ile ilgili mahkeme duruşmaları 3 Mart tarihinde görülmeye başlanmıştır. Poklonskaya, mahkeme kararını beklemeden 13 Nisan 2016 tarihinde "Kırım Tatar Milli Meclisi'nin faaliyetlerinin askıya alınması ile ilgili" karar yayınlamıştır. 18 Nisan tarihinde ise Rusya Adalet Bakanlığı, Kırım'ın Rusya tarafından atanmış Başsavcısı Natalya Poklonskaya'nın kararı üzerine Kırım Tatar Milli Meclisi'ni "aşırı faaliyetler gerçekleştirmesi nedeniyle faaliyetleri askıya alınan dini ve sivil toplum kuruluşları listesine" dâhil etmiştir. "Aşırı Faaliyetlere Karşı Mücadeleye Dair" Fe-

deral Kanununun 9. ve 10. maddelerine atıfta bulunduğu belgede sözde savcı Poklonskaya, karar metninde Rus propagandasına uygun şekilde Kırım Tatarlarının özyönetim organını “sivil toplum kuruluşu” gibi göstermeye çalışarak, “Bir sivil toplum kuruluşunun hakları askıya alınıyor. Bu karar doğrultusunda ilgili kuruluşun tüm devlet veya belediye tarafından sunulmuş toplu iletişim araçlarını kullanması yasak, toplu etkinlik düzenlemesi, banka mevduatları kullanması ve herhangi bir faaliyette bulunması yasak. Kuruluşun herhangi bir propagandasının yapılması da yasak. . .” açıklamasında bulunmuştur. 26 Nisan 2016 tarihinde görülen davanın sonuç kararı; KTMM’nin ‘aşırıcı’ örgüt olarak kabul edip Kırım dâhil olmak üzere Rusya’da faaliyetlerinin yasaklanması şeklinde olmuştur (Kırım Haber Ajansı, 26. 04. 2016). Bu karara ilişkin temyiz dilekçesi verilmiş ve 29 Eylül 2016 tarihinde Moskova’daki Rusya Yüksek Mahkemesi tarafından incelenen KTMM’nin temyiz dilekçesi reddedilerek Kırım Tatar Milli Meclisi’nin yasağı onanmıştır.

Kırım Tatar Türkleri için en büyük tehlike KTMM’nin binasından çıkarılması veya kapatılması değildir. Çünkü Kırım Tatar Türkleri otoriter ve totaliter rejimlerde faaliyet gösterme tecrübesi olan, binasız, merkezlessiz de organize olmayı başarmış bir toplumdur. Sürgün yıllarında Sovyet baskısı altında dahi milli şuurunu kaybetmemiş, nesilden nesile dilini, kültürünü, vatan sevgisini aktarmış, muhafaza etmiştir. Ancak Kırım Tatar Türkleri için daha büyük tehlike, Kırım’da Rusya istihbarat organlarının gerçekleştirme-ye çalıştığı senaryodur; yani KTMM ve genel olarak Kırım Tatar Türklerinin bölünmesi ve KTMM’ye olan güvenin sarsılması hedeflenmektedir.

Rusya bütün yollarla Kırım Tatar Türklerini ya yarımadayı terk etmeye ya da biat etmeye zorlamaktadır. Bu korkuyla yaşamak istemeyen, siyasi ve kültürel baskılara dayanamayan, işsizlik ve ekonomik sıkıntılarla karşı karşıya kalan çok sayıda Kırım Tatar Türk’ü yaşadıkları yerleri terk etmiştir. Bir kısmı Kiev’e bir kısmı ise Kırım sınırlarının hemen dışındaki Ukrayna kenti Herson’a göç etmiştir (Yivciğer, 2015). Mustafa Abdülcemil Kırımoglu, Rusya’nın ilhakından sonra Kırım’dan yaklaşık 17 bin Kırım Tatarının ayrıldığını açıklamıştır. Kırım’daki soydaşlarına vatanlarını bırakmama çağrısını yaptıklarını, ancak tutuklamaların, cinayetlerin, aramaların gerçekleştiği ortamda bunun durdurulamaz bir durum haline geldiğini belirtmiştir (Dünya Bülteni, 2016). Bu durum da yine Kırım Tatar Türklerinin nüfus problemleri yaşamasına neden olmakta, Kırım’daki varlığın korunması adına atılan adımlara zarar vermektedir.

Sonuç

Kırım’ın Ukrayna’dan koparılıp, bir oldu-bittiyle Rusya’ya bağlanması sürecini en fazla tedirginlikle izleyenler, yüz yıllardır yarımadayı yurt edinmiş yerli ahali olan Kırım Tatar Türkleri olmuştur. Kırım Tatar Türklerinin Rusya karşıtı tutumu Kırım’ın geçmişi ile yakından ilgilidir ve toplumsal hafızalarında canlı olarak saklanan ağır travmadan –Stalin döneminde uğradıkları topyekûn sürgünün hatırasından– kaynaklanmaktadır. Bununla birlikte

ilhaktan bu yana Rusya tarafından izlenen baskıcı tutum da Kırım Tatar Türkleri'nin endişelerini destekler niteliktedir.

Kırım Tatar Türklerinin 23 yılda gerçekleştirdikleri geri göç, yerleşme, yeniden yapılanma, eğitim, dil, kültür sahasındaki kazanımların ortadan kaldırılmasına dönük programlar birer birer hayata konmaktadır. Kırım Tatar Milli Meclisi'nin hükmi şahsiyeti ve mensupları tehdit altında bulunmaktadır. Bu çerçevede, Türkiye'nin Rusya ile ikili ilişkilerinin çeşitli boyutlarını muhafaza etmesinde, çatışma ortamında bile yarımadanın asli ve otokton toplumu olan bu halkın mevcudiyetini öncelikle sorumluğu vardır.

Kırım Tatar Türkleri, bir kez daha zorlu bir sürece girmiştir. Rusya, uzun yıllardır bölgedeki etnik yapıyı lehine çevirme politikalarının sonucunu almış, Ukrayna'da kendi desteklediği iktidara -dolayısıyla kendisine karşı oluşan bir ayaklanmadan dahi kazançlı çıkmayı başarmıştır. ABD ve AB ülkeleri, ekonomik ve diplomatik yaptırım kararları almış olsalar da, uluslararası hukuku hiçe sayan bu ilhaka karşı yeterince etkili olmamıştır. İlhakın ardından uygulamaya konulan yaptırımlar konusunda Avrupa Birliği ülkeleri özellikle de Almanya tarafından kademeli olarak kaldırılması talepleri gelmiştir. Rusya'ya olan enerji bağımlılığı ve ekonomik ilişkiler bu taleplerde etkili olmaktadır. Bununla birlikte Doğu Ukrayna'da istikrarın sağlanması, bu bölgenin Ukrayna'dan kopmaması daha öncelikli ve önemli bir hedef haline gelmiş ve bu bağlamda Kırım, dondurulmuş sorunlardan biri olarak rafa kaldırılmıştır. Kırım'ın, Rusya'dan geri alınacağı konusunda Ukrayna yetkilileri tarafından zaman zaman açıklamalar yapılsa dahi, buna yönelik somut bir politika açıklanmamaktadır. Yine Batı dünyasının Kırım ile ilgili gündemi, Suriye'de yaşanan gelişmeler, IŞİD terörü, Avrupa'nın göbeğinde patlayan bombalara karşı alınacak tedbirler paralelinde değişmiş ve öncelikler arasından çıkmıştır.

Türkiye Cumhuriyeti ve Türk Dünyası ise yine zor bir sınav ile karşı karşıya kalmıştır. Kırım'ın tarihi ve stratejik önemi bilinmesine rağmen, hazırlıksız yakalanılmış, süreç boyunca da gerekli müşterek politikalar Türk devletlerince belirlenip takip edilememiştir. Son yıllarda bölgesel güç olma iddiası ile uluslararası meselelere müdahil olan Türkiye'nin proaktif dış politikasında Kırım ancak Rusya'dan beklenen hassasiyet ifadesiyle yer alabilmiştir. Her ne kadar Dışişleri Bakanlığı açıklamaları ve resmi söylemler Ukrayna'nın toprak bütünlüğünden yana olduğu ve Kırım Tatar Türkleri'nin haklarının korunması vurgusu içerse de, KTMM Rusya tarafından hedef alınmaya devam etmiştir. Özellikle Kırım'ın ilhaki nedeniyle Rusya'ya karşı, ABD ve AB'nin uyguladığı yaptırımlara da katılmayan Türkiye'nin, enerji bağımlılığı çerçevesinde bu adımı attığı izlenimi oluşmaktadır. Böyle bir ortamda Rusya, istediğini almıştır. Bundan sonraki süreçte Türkiye ve Türk Dünyası'nın burada yaşanacak gelişmelerin dışında kalmamaya özen göstermesi, yapıcı bir politika izlemesi gerekmektedir.

Elbette Türkiye açısından konu son derece hayati başka dış politika başlıkları içeren bir konudur. Bunlar arasında bağımsızlığından bugüne

kadar iyi ve yapıcı ilişkiler içinde bulunduğu Ukrayna'nın egemenlik ve toprak bütünlüğüne saygı, içinde bulunduğu NATO ittifakı ve Batı dünyasının beklentileri ile ters düşmeme gayreti, Karadeniz'de yaklaşık 25 yıldır zedelenmemiş olan Türkiye-Rusya uzlaşma statüsü, Rusya'nın "yakın çevre"sinde attığı yayılmacı adımların nerede duracağı endişesi, Türkiye-Rusya ekonomik ilişkileri, enerjide artan Rusya bağımlılığı gibi konuları özellikle hatırlamak gerekir. Her şeye rağmen, Türkiye'nin Kırım Tatar Türklerinin asli sahibi oldukları topraklarda bugünkü nüfus ve milli varlık seviyelerine ulaşmalarının bile ne denli zor gerçekleştiğini unutmuyarak, Kırım Türkleri ve onların yasal temsilcilerine, milli liderlerine sahip çıkması, Türkiye-Rusya ilişkilerinde her daim bir başlığı Kırım Türklerine ayırması uzun vadeli vazgeçilmemesi gereken bir politik seçenektir.

KAYNAKÇA

- ALLISON, Roy. (2014, 11 12). "Russian 'deniable' intervention in Ukraine: how and why Russia broke the rules", *International Affairs*, 1255-1297. http://commonweb.unifr.ch/artsdean/pub/gestens/f/as/files/4760/39349_202339.pdf adresinden alındı
- ASKEROĞLU, Sabir. (2014). "Ukrayna Krizi ve Rusya Politikası", *2023*, 20.
- BBC News. (2014, 03 17). "Crimean parliament formally applies to join Russia". <http://www.bbc.com/news/world-europe-26609667>
- BERKTAY, Deniz. (2015, 10 14). "Kırım'ın 'Ulusal Kahramanı' nişanı verildi", http://www.dha.com.tr/kirimogluna-ukrayna-ulusal-kahramani-nisani-verildi_1048107.html
- BILETSKA, Yuliya. (2014). "Rusya ile Ukrayna'nın Güç Savaşı Arasında Kırım Tatarları", *Perspektif*, 46-49.
- Birleşmiş Milletler. (1994, 12 05). *Memorandum on Security Assurances in Connection with Ukraine's Accession to the Treaty on the Non-proliferation of Nuclear Weapons*. http://www.un.org/en/ga/search/vi/ew_doc.asp?symbol=A/49/765
- BIRNBAUM, Michael. (2014, 11 30). "Crimean Tatars say Russian annexation has brought fear and repression all over again". http://www.washingtonpost.com/world/europe/crimean-tatars-say-russian-annexation-has-brought-fear-and-repression-all-over-again/2014/11/28/c2a3bcea-73ed-11e4-95a8-fe0b46e8751a_story.html
- COCOLI, Isabela. (2015, 04 02). "Kırım Tatar Televizyonu ATR Kapatıldı". <http://www.amerikaninsesi.com/a/kirimda-atr-televizyonu-kapatildi/2704081.html>
- Crimea SOS. (2015, 05 22). "Crimean Tatars Fishbone in Moscow's Throat". <http://www.4freerussia.org/crimean-tatars-fishbone-in-moscows-throat/>
- Dünya Bülteni. (2014, 02 26). "Kırım'da Her An Çatışmalar Çıkabilir". <http://www.dunyabulteni.net/haber/290814/kirimda-her-an-catismalar-cikabilir>

- Dünya Bülteni. (2016, 04 29). "17 bin Kırım Tatarı, yarımadayı terk etmiş". <http://www.dunyabulteni.net/haber/362576/17-bin-kirim-tatari-yarimadayi-terk-etmis>
- Euromaidan Press. (2016, 11 16). "UN committee adopts resolution recognizing Russia as occupying power in Crimea". <http://euromaidanpress.com/2016/11/16/un-resolution-russia-occupying-power-in-crimea-mejlis-crimean-tatars-human-rights/>
- FUAT, B. (2007). "Kırım Tatarlarının Lideri Mustafa Cemiloğlu ile söyleşi". 2023, 68-70.
- Hürriyet. (2014, 03 18). "Putin'den dünyaya inat 'Kırım' imzası". <http://www.hurriyet.com.tr/dunya/26032485.asp>
- Kırım Haber Ajansı. (2014, 03 30). "İşte Kurultay'ın milli özerklik kararının tam metni". <http://qha.com.ua/iste-kurultay-in-milli-ozerklik-kararini-n-tam-metni-131578tr.html>
- Kırım Haber Ajansı. (2014, 11 4). "Kırım Tatarlarından sorumlu yetkili olarak Kırımoglu'nun görevleri". <http://qha.com.ua/tr/siyaset/kirim-tatarlarindan-sorumlu-yetkili-olarak-kirimoglu-nun-gorevleri/134737/>
- Kırım Haber Ajansı. (2014, 04 21). "Putin: Kırım Tatar halkının rehabilitasyonu kanunu hazırlıyor". <http://qha.com.ua/putin-kirim-tatar-halkinin-rehabilitasyonu-kanunu-hazirliyor-131827tr.html>
- Kırım Haber Ajansı. (2015, 01 29). "Athem Çiygöz hakkında tutuklama kararı çıktı". <http://qha.com.ua/athem-ciygoz-hakkinda-tutuklama-karari-cikti-135911tr.html>
- Kırım Haber Ajansı. (2015, 06 29). "Bayrak günü ile anılan II. Kırım Tatar Milli Kurultayının tarihçesi". <http://qha.com.ua/tr/siyaset/bayrak-gunu-ile-anilan-ii-kirim-tatar-milli-kurultayinin-tarihcesi/138241/>
- Kırım Haber Ajansı. (2015, 05 18). "Toplu kıyımdan ilhaka Kırım Tatarları". <http://qha.com.ua/tr/toplum/toplu-kiyimdan-ilhaka-kirim-tatarlari/137603/>
- Kırım Haber Ajansı. (2016, 04 26). "İşgalci mahkeme, Meclis ile ilgili kararını verdi". <http://qha.com.ua/tr/siyaset/isgalci-mahkeme-meclis-ile-ilmli-kararini-verdi/144734/>
- KIRIMLI, Hakan. (2010). *Kırım Tatarlarında Milli Kimlik ve Milli Hareketler (1905-1916)*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- LIAISIAN, Şahin. (2015, 01 29). "Ukrayna Krizinde Kırım Tatarları Faktörü". <http://www.bianet.org/yazar/liaisian-sahin?sec=biamag>
- ÖZARSLAN, Bahadır B. (2014). "Soğuk Savaş Sonrasında Kırım'ın ve Kırım Tatar Türklerinin Statüsü". *Uluslararası Hukuk ve Politika*, 97-135.
- ÖZBAY, Fatih. (2014). "Rusya'nın Ukrayna Politikası ve Kırım Hamlesi". 2023, 8-11.
- ÖZDAL, Habibe. (2014, 03 22). "Kırım'da Referandum: Ya Sonra?" http://www.usak.org.tr/kose_yazilari_det.php?id=2267&cat=330#.Uyg5Fah_vS

- ÖZDAL, Habibe vd. (2014). *Ukrayna Siyasi Krizinde Rusya ve Batının Tutumu*. Ankara: USAK.
- PEKAR, Andrii. (2015, 05 21). "Crimean Tatar fishbone in Moscow's throat". <http://krymsos.com/en/news/55cc9b1aad0e9/>
- SHANDRA, Alya. (2016, 08 03). "9 killed, 15 kidnapped under Russian regime – Crimean Tatar World Congress". <http://euromaidanpress.com/2016/08/03/9-killed-15-killed-over-two-years-of-russian-occupation-crimean-tatar-world-congress/>
- ŞAMİLKIZI, Gönül. (2014, 09 26). "Kırım Tatarları yeni sürgünün eşiğinde". <http://www.trtturk.com/haber/kirim-tatarlari-yeni-surgunun-esiginde-85137.html>
- The Guardian. (2014, 02 27). "Armed Men Seize Crimea Parliament and Hoist Russian Flag". <http://www.theguardian.com/world/2014/feb/27/armed-men-seize-crimea-parliament-reports>
- The Guardian. (2014, 11 25). "Russia's treatment of Crimean Tatars echoes mistakes made by Soviets". <http://www.theguardian.com/world/2014/nov/25/-sp-russia-crimean-tatars-soviet-ukraine>
- The Wall Street Journal. (2014, 02 27). "Kırım'da silahlı kişiler parlamento ve hükümet binalarını işgal etti". <http://www.wsj.com.tr/article/SB10001424052702303801304579408641239101238.html>
- Ukrayna Yüksek Meclisi. (2014, 03 11). "On Statement of the Verkhovna Rada of Ukraine on termination of the decision of the Verkhovna Rada of the Autonomous Republic of Crimea of March 6, 2014 to hold the national Crimean referendum on March 16, 2014". <http://iportal.rada.gov.ua/en/news/page/news/News/News/89193.html>
- Ukrayna Yüksek Meclisi. (2014, 02 28). "On the address of the Verkhovna Rada of Ukraine to the guarantor-states of the Memorandum on Security Assurances in connection with Ukraine's accession to the Treaty on the Non-Proliferation of Nuclear Weapons". <http://iportal.rada.gov.ua/en/news/News/News/88714.html>
- VLADIMIROVA, Anastasia. (2016, 02 22). "Russia Is Persecuting Crimea's Tatar Population Again". <https://muftah.org/russia-persecution-crimea-tatar/#.WZ0qOD5JbIV>
- WAIGANT, Michael. EVERS F. (1997). "Kırım'ın Siyasi Sahnesinde Kırım Tatarları". *Emel*.
- YIVCIĞER, Gökhan. (2015, 03 20). "Kırım Tatarları göçe zorlanıyor". <http://www.aljazeera.com.tr/al-jazeera-ozel/kirim-tatarlari-goce-zorlaniyor>